

AKADEMİDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SÖYLEMİNİN TEZAHÜRLERİ

MANIFESTATIONS OF SUSTAINABILITY DISCOURSE IN ACADEMIA

Ozan UŞTUK

Öğr. Gör. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü,
Genel Kültür Dersleri Bölümü, ozanustuk@iyte.edu.tr

Yasemin ÖZCAN GÖNÜLAL

Öğr. Gör. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü,
Genel Kültür Dersleri Bölümü, yaseminozcan@iyte.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 1 Eylül 2021
Kabul edildiği tarih: 3 Aralık 2021
Yayınlanma tarihi: 28 Aralık 2021

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 1 September 2021
Date accepted: 3 December 2021
Date published: 28 December 2021

Anahtar Sözcükler

Sürdürülebilirlik; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri; Kalkınma İdeolojisi; Akademi; Eleştirel Söylem Analizi

Keywords

Sustainability; Sustainable Development Goals; Development Ideology; Academia; Critical Discourse Analysis

DOI

10.33171/dtcfjournal.2021.61.2.26

Öz

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ile birbirinin yerine kullanılan çok katmanlı bir terimdir. Sürdürülebilirlik konusunun, Türkiye'deki üniversiteler ve yerel yönetimlerin gündeminde olduğu, bu kavram setini projelerine sıklıkla dâhil ettikleri görülmüştür. Sürdürülebilirlik söyleminin akademideki artan popülerliğine rağmen, söylemin akademisyenler tarafından nasıl alımlandığı ve akademisyenlerin konunun bilimsel çıktıları ile nasıl ilişkilendiğine yönelik detaylı bir inceleme mevcut değildir. İlgili kavramın; kalkınma, ilerleme, aydınlanma gibi kapitalizmin ideolojik olarak beslediği söylem setleri ve argümanlar tarafından araçsallaştırılması, kapitalizmle ne ölçüde iç içe olduğu üzerine düşünmeyi de gerektirmektedir. Zira günümüzde tekno-bilimsel-ekonomik söylemin temelini oluşturan aydınlanmacı düşünce ve bu düşüncenin temellendirdiği pozitivist paradigmanın akademik söyleme yansması, sürdürülebilirlik kavramının eleştirel bir irdelenmeye muhtaç olduğunu göstermektedir. Literatürdeki bu irdelenmenin noksanlığından hareket ettiğimiz çalışmamızda, akademisyenlerin sürdürülebilirlik kavramına yönelik algısı ve bu kavramın doğası itibarıyla sahip olduğu pratik ve kuramsal çelişkilerle nasıl bir ilişki kurdukları ve bu çelişkilere yönelik tutumları eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Böylece sürdürülebilir kalkınma söyleminin akademide nasıl dolaşıma girdiği, küresel bir söylem olan sürdürülebilir kalkınmanın yerelde nasıl yeniden inşa edildiği ve bu insanın tutarsızlıklarına odaklanılmıştır. Zira akademide özellikle 'sürdürülebilirlik' konusunu çalıştığını iddia eden akademisyenlerin 'neyi ürettiğimiz, neye güç verdiğimiz, ne yöne ilerlediğimiz sorusuyla baş başa kaldığında bu meseleyi eleştirel bir bakışla değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik söyleminin, daha iyi bir gelecek için çalıştığına inanan akademisyenlerin pratikleri aracılığıyla kalkınmacı ideolojinin yeniden üretimine sebep olup olmadığı sorguya açılmıştır.

Abstract

Sustainability is a complex term, which is often used interchangeably with sustainable development. We observed that sustainability is on the agenda of universities and local governments in Turkey, and frequently included in scientific projects as a keyword. Despite the growing popularity of the concept of sustainability in Turkish academia, there is no detailed examination on how it is understood by academics and how this reflects on their scientific outputs. Since the notion of sustainability is instrumentalised by discourses such as development, progress and modernism, on which capitalism nourishes, it also requires thinking about how closely it intertwined with capitalism. The reflection of the positivist paradigm on the academic discourses, which is the basis of contemporary techno-scientific-economic discourse, requires critical scrutiny on sustainability as a concept and a practice. For Turkey, this kind of critical inquiry is lacking in the literature. Therefore, we examined the perceptions of the academicians towards the concept of sustainability and how they relate to the practical and theoretical contradictions that this concept has through critical discourse analysis. Thus, we focused on how the sustainable development discourse circulates in academia and reconstructed in local circles. We believe that academics who claim to work on 'sustainability' need to critically engage the questions of what we produce, what we empower, and in what direction we are moving in a critical manner. In this context, we questioned whether the sustainability discourses cause the reproduction of development ideology through works of academics who believe that they work for a better future.

İnsanların doğadan öğrenmek istediği şey, doğaya ve insanlara tümüyle egemen olmak üzere doğayı kullanabilmektir (Adorno ve Horkheimer, 2014, s. 20).

Giriş

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ile birbirinin yerine kullanılan çok katmanlı bir terimdir. Genel olarak sürdürülebilirlik terimi, doğa ve toplum arasındaki dengeyi sürdürmek ve toplumsal talepleri yerine getirmek olarak kabul edilmektedir. Bir problem çözme aracı olarak gelişen terimin anlamı, uygulaması popüler hâle geldikçe dönüşmüştür (Bhandari, 2019, s. 100). Bu dönüşümde 20. yüzyılda hızla artan insan nüfusu ve bu artışa bağlı olarak gelişen ekonomik aktivite, kaynak kullanımı, ulaşım, iletişimin yanı sıra bilgi, bilim ve teknolojiadaki sınırsız ilerleme önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç aynı zamanda; İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze doğru belirginleşen modern ulus devletleri ile çokuluslu şirketlerin ve uluslararası siyasi kurumların ortaya çıkışı arasındaki gerilim, değişen insan-çevre ilişkisinin bir yansıması olarak da okunabilir (Costanza et. al., 2007). Güner ve Taşçı'nın da vurguladığı gibi (2020, s. 25) 21. yüzyıldaysa kapitalist sistem, neoliberal ideolojinin etkisi altında 'geç kapitalizm'e, ardından da ulus aşırı bir niteliğe bürünerek, küresel kapitalizme evrildiğinden artık devlet kontrolünden de çıkmış bu "azman ve talepkâr" dönüştürücü türbülansı durduracak neredeyse hiçbir güç kalmamış görünmektedir.

Küresel kapitalizm, adaletsiz dağıtım ve eşitsiz paylaşım üzerine inşa edilmiş modernite ve gelişme söylemleri aracılığıyla entelektüel ve politik bir proje olarak çerçevelediği 'sürdürülebilir kapitalist kalkınma' fikrini meydana getirmiştir (Escobar, 2006). Bu bağlamda "sürdürülebilir kalkınma, yeşil ekonomi veya 'Yeşil Yeni Düzen' gibi alternatif ancak sistem karşıtı bir mücadele hedefi taşımayan, büyüme odaklı ekonomik modellerin nihayetinde hammadde, toprak, su vb. yanı sıra; bilgi, değerler ve kültürel öğeleri sermaye döngüsü içine entegre ederek piyasa dolaşımına sokmaları (Hoşgör, 2020, s. 17) sürdürülebilirlik söylemlerini güncel tartışmalar içerisinde eleştirilerin hedefi hâline getirmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının; kalkınma, ilerleme, aydınlanma gibi kapitalizmin ideolojik olarak beslendiği söylem setleri ve argümanlar tarafından araçsallaştırılması, sürdürülebilirlik söyleminin kapitalizmle girmiş olduğu "suç ortaklığı" (Adorno, 2007) üzerine düşünmeyi gerektirmektedir.

Eleştirel söylem analizi yöntemiyle akademisyenlerin sürdürülebilirlik söylemi ile nasıl ilişkilendiğine odaklanan bu çalışmada öncelikle sürdürülebilirlik söyleminin literatürde hangi kavram setleriyle birlikte tartışıldığı incelenmiş; ardından akademik mecrada nasıl dolaşıma girdiği ve yerelde yeniden üretildiği irdelenmiştir.

Sürdürülebilirlik ve Kalkınmanın Çelişkili Birlikteliği

Sürdürülebilirlik olgusu ile neredeyse eş anlamlı olarak kullanılan ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ kavramı, (*World Commission on Environment and Development-CMMAD*, 1987), Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun küresel kaygılar çerçevesinde ürettiği anahtar bir kavram olarak literatüre girmiştir (Araujo vd, 2020, s. 2). Sürdürülebilirlik kavramının, 1987’de Brundtland Raporu’nun yayımlanması ve ardından 1992’de Birleşmiş Milletlerin Rio de Janeiro’da düzenlediği Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan günümüze doğru izlediği 30 yıla yakın evrim sürecinde; bilim, politika ve çeşitli aktörleri ve bu aktörlerin çoklu çıkarlarını birbirine bağlayan bir terim olarak şekillendiği anlaşılmaktadır (Scoones, 2016, s. 2007). BM’nin 2030 Gündemi kapsamında yer alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), “küresel toplulukların karşı karşıya kaldıkları, yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği ve iklim değişikliği gibi problemlere dönüşümsel bir çerçeve” sağlamayı amaçladığını ortaya koymuştur (BM, 2015). Böylece ilk defa ekonomik, sosyal ve çevresel bağlamlarda, ‘gelişmiş’ ve ‘gelişmekte olan’ ülkeler açısından bağlayıcı ve ilişkilendirilmiş bir çerçeve ile karşımıza çıkmıştır (Cummings, 2015; Cummings vd. 2018, s. 728).

SKH’nin evrensel bir proje olarak çerçevelenmesi ve ilgili politikaların başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamayı amaçlayan kurumsal izleme mekanizmalarının devreye sokulması, önemli sosyal ve politik sonuçlar üretmeye yönelik bir dönüşüme işaret etmektedir (Weber, 2017, s. 400). Bu dönüşüm; ekoloji, toplum ve ekonominin önem sıralamasında görülmektedir. Sürdürülebilirlik söz konusu olduğunda önem ve önceliğin ekolojiye atfedilmesi SKH açısından dikkate değer bir değişimdir. Öte yandan birçok yazar için 2030 gündeminde yer alan, toplamda 60 amaç ve 200 gösterge içeren 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi dokümanı, Milenyum Kalkınma Amaçları (*Millenium Development Goals: MDGs*) çerçevesinin geliştirilmiş bir versiyonundan ibarettir (Araujo vd, 2020). Bu sebeple önceliklerdeki dönüşüm iddialarının kâğıt üstünde kaldığına, toplumsal ve ekonomik pratiklerde bir dönüşüm yaratmadıklarına yönelik itirazlar mevcuttur.

Güncel sürdürülebilirlik tartışmaları genelde limitli kaynaklar çerçevesinde temellendirilmektedir. Bu bağlamda küresel kalkınma için bir çerçeve olarak SK, 1980'lerden günümüze gelişen neoliberal kalkınma projelerinin evrimleşmiş hâline tekabül ettiği (Weber, 2017, s. 409) yönünde eleştirilerin hedefi hâline gelmiştir. Özellikle 2000'li yılların sonlarına doğru besin, yakıt ve finansal krizlerin yoğunlaşması ile finansal aktörlerin, devlet elitlerinin ve yerel işbirlikçilerin, arazi (White, vd, 2012; Edelman vd. 2013), su kaynakları (Mehta vd, 2012) yeşil alanlar (Fairhead vd. 2012) gibi kaynak olarak tanımladıkları doğa varlıklarına yönelik "ele geçirme" politikaları (*grab policies*) (Scoones, 2016, s. 297) SKH'nin pratikte nasıl somutlaştığını örneklemektedir. Tüm bu eğilimleri David Harvey (2005), neoliberal ekonomik yaklaşımın fırsatları, tüketim ve büyüme endeksinde biriktirme yönündeki çabası olarak değerlendirmektedir. Bu çabanın yanı sıra; sürdürülebilirliğin çalışma prensipleri itibariyle doğa varlıklarını kullanmak adına bir meşrulaştırma zemini yaratması tehlikeli bir yanılsama üretmektedir (Radkau, 2008). SKH, aslında ticaret hukukunu kalkınmanın düzenleyici ilkesi olarak destekleyen, son derece tartışmalı bir makro politik çerçeveyi uygulamayı amaçlamaktadır. Nihayetinde bu amaç, belirlenmiş hedeflere ulaşmak için en faydalı yöntemin ekonomik büyüme olduğu üzerine temellenerek gerekçelendirilmektedir (Weber, 2017, s. 407). Radkau (2008, 321), sürdürülebilirlik kavramının özünde 'ekolojik' değil 'ekonomik' öncelik ilkesiyle hareket ettiğini hatırlatır. "Kapitalist büyümenin, doğanın her seferinde daha yoğun sömürsüyle mümkün olduğu" (Bahçeci ve Görmez, 2019, s. 2315) gerçeği düşünüldüğünde "sürdürülebilirliğin, kapitalizmin ve kurumlarının kendi sürdürülebilirliği için bir strateji" (Aydoğan Boschele, 2020, s. 20) olarak kullanıldığı görülür. Bu konuda en keskin eleştirilerden birini ortaya koyan Ümit Şahin (2004), sürdürülebilir kalkınma kavramını, "başta yeşil politik hareketler olmak üzere, tüm ekolojik ve özgürlükçü akımlar için iyice tasarlanmış, üzerinde dikkatlice çalışılmış ve düşman topraklara gönderilmiş bir Truva atı" olarak tasvir etmektedir.

Günümüzde temel bilimlerin yeşerdiği Altın Çağ'ın "hâkim ilerleme ideolojisi, insanın doğa üzerindeki artan hâkimiyetini, insanlığın ilerleme ölçüsü olarak kabul etmekteydi" (Hobsbawm, 1996, s. 304).

Aydınlanmanın nesnelere karşı tutumu, diktatörün insanlara karşı tutumuyla aynıdır. Diktatör, insanları güdümleyebildiği ölçüde tanır. Bilim adamı da nesnelere, onları yapabildiği ölçüde tanır. Böylece nesnelere 'kendileri için' var olmaktan çıkar, 'bilim adamı için' var olurlar. Bu dönüşüm sırasında nesnelere öz, her defasında aynı

biçimde yani egemenliğin dayanağı olarak ortaya çıkar. Doğanın birliğini bu özdeşlik oluşturur (Adorno ve Horkheimer, 2014).

Doğa ile bilim arasında kurulan ilişkinin böyle şekillenmesi, sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezinde yer alan ve etraflıca değerlendirilmesine ihtiyaç duyduğumuz felsefi bir yoksunluğa işaret etmektedir. Günümüzde tekno-bilimsel-ekonomik söylemin temelini oluşturan aydınlanmacı düşünce ve bu düşüncenin temellendirdiği pozitivist paradigmanın akademik söyleme yansması ise sürdürülebilirlik kavramının eleştirel bir irdelenmeye muhtaç olduğunu göstermektedir.

Amaç ve Yöntem

Sürdürülebilirlik konusunun, Türkiye'deki üniversiteler ve yerel yönetimlerin bir süredir gündeminde olduğu, bu kavram setini etkinlik ve projelerine sıklıkla dâhil ettikleri görülmüştür. Sürdürülebilirlik söyleminin akademideki artan popülerliğine rağmen, söylemin akademisyenler tarafından nasıl alımlandığı ve akademisyenlerin konunun bilimsel çıktıları ile nasıl ilişkilendiğine yönelik detaylı bir inceleme mevcut değildir. Literatürdeki bu irdelenmenin noksanlığından hareket ettiğimiz bu çalışmada, akademisyenlerin sürdürülebilirlik kavramına yönelik algısı ve bu kavramın doğası itibarıyla sahip olduğu pratik ve kuramsal çelişkilerle nasıl bir ilişki kurdukları ve bu çelişkilere yönelik tutumları incelenmiştir.

Bu bağlamda 11 devlet üniversitesinden (Adıyaman Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi) araştırma alanları içerisinde sürdürülebilirlik anahtar kelimesi olan 30 öğretim üyesi (13 kadın, 17 erkek) ve bir bağımsız araştırmacı ile ortalama bir saat süren derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (Tablo 1: Görüşmeciler Listesi).

Görüşmelerden derlenen veriler, eleştirel söylem analizi yöntemi ile irdelenerek sürdürülebilir kalkınma söyleminin akademide nasıl dolaşıma girdiği ve yerelleştirildiği incelenmiştir. Başka bir deyişle, küresel bir söylem olan sürdürülebilir kalkınmanın yerelde nasıl yeniden inşa edildiği ve bu inşanın tutarsızlıklarına odaklanılmıştır. Bu bağlamda kapitalist kalkınma ideolojisi ile iç içe geçen sürdürülebilirlik söylemlerinin, daha iyi bir gelecek için çalıştığına inanan akademisyenlerin pratikleriyle sistemin yeniden üretimine sebep olup olmadığı sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Görüşme yapılan akademisyenlerin sürdürülebilirlik söylemi ile farklı biçimlerde ilişkilendikleri görülmüştür. İdeoloji ve söylemleri, yekpare bir bütün olarak algılama eğilimimize rağmen, “her söylemsel oluşum bir ölçüde açıktır ve dağılmayla, seçimle, bölünmeyle ve muhalefetle nitelenir.” Bu da bize “aynı söylemsel oluşum içinde farklı söylemlerin ortaya” çıkabildiğini göstermektedir (Purvis ve Hunt, 2014, s. 30). Böylece “bütün söylemsellik alanına egemen olma, farklılığın akışına el koyma, bir merkez inşa etme çabası olarak ortaya çıkmalarına” (Laclau ve Mouffe, 2012, s. 181) rağmen, söylemlerin her zaman alternatiflerin ve mücadelenin etkilerine tâbi olduklarını göstermektedir (Purvis ve Hunt, 2014, s. 30). Aynı söylemsel oluşumun içinde farklı söylemlerin ortaya çıkması, söylemsel oluşumun alımlanma biçimlerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Gardiner’e göre de Certeau, tüketim eylemini bile bir tür “sessiz üretim” olarak nitelendirmektedir. Böylece edebi bir metin bile yazarının amaçladığı niyetlerin dışında okunmasıyla bir tür üretime dönüşmektedir (Gardiner, 2001, s. 174-175). Bu bağlamda kalkınma ideolojisi çerçevesinde sürdürülebilirlik söylemini kuran yapıların ideolojik etkilerini anlamak amaçlı eleştirel/muhafif bir okuma ya da müzakereci bir okuma aracılığıyla ters yüz edilebilir (Hall, 2005). Hall’un ürettiği müzakereci okuma kavramı, kapitalist sistemin içinde kendine mücadele alanları açan, direnişin mümkün olup olmadığı üzerine düşünen iyimser bir ses tonu barındırmaktadır. Zira farklı okuma konumları, metnin kodlayıcısının niyetinin olduğu gibi aktarılacak sabitlenemeyeceğini göstermektedir (Oğuz, 2014, s. 131-132).

Bu bağlamda, akademisyenlerin sürdürülebilirlik söylemi ile ilişkilendirme tarzlarını incelerken, televizyon mesajlarının tüketimi ya da alımlanmasına odaklanan “Kodlama, Kodaçım” makalesinde Stuart Hall’un (2005) gösterdiği okuma biçimlerine referans vermenin faydalı olduğunu gördük. Hall için *egemen/baskın okuma*, iletilerin sorgulanmadan, iletiildiği şekliyle doğrudan kabul edildiği okuma biçimidir. *Muhafif/eleştirel okuma* ise okuyucunun, iletilerin yüklendiği bütün anlamları çözdüğü ve ideolojik etkilerini tümüyle reddettiği bir okumadır. Bu iki zıt yönelimin arasında yer alan *müzakereci okuma*, egemen anlamların alıcı üzerinde kısmen etkili olduğu, kod açanın ideolojik etkilere kısmen eleştirel bir mesafe alırken, kısmen de kabul ederek okuduğu bir tarzdır (Hall, 2005). Televizyon mesajlarının alımlanmasında, üretim yapılarının, söylemin başlangıç noktasını oluşturmasına rağmen kapalı bir yapı kuramadıkları ve mesajın sadece arzu ettikleri biçimde alımlanmasını kontrol edemedikleri gibi (Hall, 2005, s. 87)

sürdürülebilirlik söylemi de konuyla ilişkilenen akademisyenlerin, söylemi okuma ve ilişkilendirme biçimleri çerçevesinde farklı tarzlar ve tutumlar üretmektedir.

Sürdürülebilirlik Söyleminin Anlamı Üzerine

Görüşmecilerden sürdürülebilirliği tanımlanmaları istendiğinde çoğu akademisyenin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (BMKP) [United Nations Development Programme (UNDP)] güncel tanımını neredeyse ezbere aktardıklarını gördük. Egemen okuma tarzını benimseyenler sürdürülebilirliği, 'enerjinin doğaya zarar vermeden temini' (09; Enerji Müh.), 'çocuklarımıza bırakabileceğimiz miras' (03; Enerji Müh.) ve 'pazarı genişletmek, ürünün devamını sağlamak, kaynağı etkin kullanmak ve çevreye zarar vermemek' (14; İşletme) olarak nitelendirdiler. Kapitalist büyüme ile sürdürülebilirlik arasındaki çelişkiyi görmezden gelenler, büyümenin sürdürülebilirlik ile çelişkili olmadığını iddia ettiler. Hatta bir akademisyenin güncel tartışmaların göbeğinde yer alan dirençlilik kavramını daha önce duymamış olması, sürdürülebilirlik konusunun popüler olmasından dolayı araştırma projelerinde adının geçirildiği ancak konuyla ilgili güncel tartışmalara aşına olunmadığını göstermiştir.

Özellikle mühendislik alanlarında çalışanların sürdürülebilirliği açıklarken, kapalı sistemler üzerinden örnekler vermeleri, ekolojik ve bütüncül bir bakış yerine kontrol edebildikleri uzmanlık alanlarının dışından soru üretmeye yatkın olmamaları, söylemin ideolojik etkilerinin en çok hissedildiği grup olduklarını düşündürmüştür. Bu konuda eleştirel düşünme pratiğinin eksik olduğu yönünde yönünde öz eleştiri yapan mühendisler de mevcuttur. Örneğin bir görüşmeci kendi alanı için, "bu alanlarda yetişen, çalışan insanlar meselenin sosyo-politik bağlamıyla ilgilenmedikleri için sürdürülebilirliğin toplumsal çıktıları üzerinde düşünmüyorlar" (04; İnşaat Müh.) diyerek sürdürülebilirliğin ekolojik ve politik boyutlarına yönelik okuma ve düşünme pratiklerinin eksik olduğunu itiraf etmiştir:

Türkiye'de kanun ve mevzuatta sorun yok ancak uygulama problemleri ve denetleme eksik. ÇED'in uygulanmadaki sorunları çok. (23; Kamu Yönetimi)

Yeşil enerji ve atıkların kontrol edilebilirliği sürdürülebilir ekonomi ile mümkün. Ama konunun çevresel boyutu politik. (07; Enerji Müh.)

Öte yandan meseleyi 'politik' olarak kabul eden ya da politika-bilim ilişkisini reddeden pozitivist (aydınlanmacı) konumlanmanın, 'bilim, politikadan uzak olmalı' söyleminin dillere pelesenk olmasının katkısı olduğu söylenebilir. Böylece sürdürülebilirlik onların incelediği mikro bağlama hapsedilmekte ve bilimsel

çıktıların etik sonuçlarından kendilerini muaf tutmalarına ve bir tür vicdani hesaplaşmadan kaçınmalarına yardımcı olmaktadır. Bu durum; egemen okumayı benimseyenlerden bazılarının, sürdürülebilir kalkınmanın da ciddi anlamda savunuculuğunu üstlenmeleri, ekolojik sınırlar konusunu göz ardı etme eğilimleri olduğunu göstermektedir:

Petrol zengini olan bir ülke düşünün. Rezervlerinin tamamını şimdi çıkarıp rasyonel kullanmadığını düşünün. Gelecek nesillerin hakkı olan zenginlikten niçin faydalanmasın? (24; Ekonomi)

İktisatçıların bir kısmı da -ben katılmıyorum- çevreye ve doğal kaynaklara duyarlı olacaksak o zaman şu anki insanların refahlarını artırmadan devam edeceğiz diyor. Hayır efendim, öyle bir şey yok! Hem bugünkü insanların refahını artırıp hem gelecek nesillerin ihtiyaçlarını, refahını sağlayacak yol ve yöntemleri ortaya koyuyoruz. (24; İktisat)

Aydınlanma sonrasının insan merkezli (antroposentrik) düşünce içinde gelişen modernite projesinin kültürel birikimi, sanayi devriminin aracılığıyla üretim ve tüketim hızını artırmıştır. Dönemin insan merkezli ahlakı, ekolojik sistemin parçalarına salt araçsal olarak yaklaşılmasına ve doğanın sadece insanların hazzını artırmanın, refahını geliştirmenin aracı ya da nesnesi olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Aydoğan Boschele, 2020: 13).

Egemen okuma pratiğinin yanı sıra “liberal, Marksist ve orta yolcuların” (23; Kamu Yönetimi) olduğunu ifade eden görüşmecilerin, müzakereci bir konumlanmayı tercih ettikleri görülmüştür¹. Bu şekilde konumlanmayı seçenlerin, alan itibariyle bilimsel çıktılarının pratik uygulamalarıyla uğraşanlar olduğu belirtilmelidir:

Marksistler, iktisadi kalkınma söz konusu olduğunda çevre sorunları görmezden geliniyor, diyorlar. Sürdürülebilir kalkınma değil, gelişim diyorlar. Tümünden sürdürülebilirliği reddetmek mümkün değil. BM, sürdürülebilir kalkınma ve çevre sorunları konusunda gündem oluşturdu. (23; Kamu Yönetimi)

¹ Kimi görüşmecilerin kayıt altında olmanın baskısı ile eleştirel söylemlere temkinli yaklaştıkları görülmüştür. Ancak çoğu satır aralarında da olsa eleştirmekten geri durmamış ve görüşme sürecinde açılarak daha cesur ifadeler kullanmaya doğru meylenmişlerdir. Yine de net bir eleştirel duruş sergilememeleri dolayısıyla müzakereci grup içinde düşünülebilirler çünkü mesleki açıdan güvenceye ilişkin endişeleri, radikal dönüşümsel bir okuma yapmaları önünde engeldir.

Bu alanda üreten akademisyenlerin yer yer ‘umut’ adı altında ekolojik krize yönelik içinde bulunduğumuz durum karşısında naif bir tutum içerisinde kaldıkları görülmüştür. Öte yandan sürdürülebilirlik ekosistemini üreten kavramsal ve politik bağlama yönelik eleştirel bir iyileştirme hedefi belirlemeden, sorunu üreten mekanizmaların söylemlerini olumlu bir gelişme olarak okumanın naif bir kabullenmeden öte bir etkisi olmayacağı düşünülmektedir. Zira, Cummings’in de (2017) vurguladığı gibi SKH, ‘evrensel’ bir gelişme gündemi içinde kurgulanmasına rağmen önemseydiğini iddia ettiği yerel gerçeklikler ve bilgidan aslında faydalanmadığı için samimi ve elle tutulur bir dönüşüme doğru ilerlediğimizin habercisi olarak kabul edilemez.

Sürdürülebilirlik söylemini müzakereci bir tarzda okuyanlar, kavramı “gezegenin devamlılığı için bir tür zorunluluk” (02; Çevre Müh.) olarak değerlendirmekte ve eleştirel bakışlarını merkezi ve yerel yönetimlerin uygulama ve denetleme biçimlerine yöneltmektedirler. Başka bir deyişle; sürdürülebilirlik ideallerine bağlı kalıp sürdürülebilir kalkınma hedeflerini, pratiğe dönüşme biçimleriyle eleştirmektedir:

Sürdürülebilirliği, koruma ve kullanım dengesini sağlamak üzerine olarak algıyorum. Kaynakların kısıtlı olmasını kabul ederek, iklim değişikliğinin etkisi vs. bütün bunların varlığını hesaba katarak gelecek nesilleri bunlardan mahrum etmemek olarak tanımlıyorum. (10; Şehir ve Bölge Planlama)

Bu yaklaşıma sahip akademisyenler, sürdürülebilirliğin yapısal eleştirisi yerine kapitalist üretim ve tüketim biçimlerinin meydana getirdiği ekolojik tahribatı azaltmaya yönelik revizyonist ve liberal yeniden düzenleme arayışına meyletmektedirler. Bu eğilim, ekonomik bir yeniden yapılanmaya pek sıcak bakılmadığından bazı ekonomik maliyetlerin kaçınılmaz olduğunun kabulü ile doğanın tahribatını göz adı ederek bu hususta bir körleşme yaratmaktadır:

Toplumsal, ekonomik ve çevre boyutlarının kesişim alanında sürdürülebilirlik yer alır. Çevreye yapılan her etkinin ekonomik bir maliyeti var. (02; Çevre Müh.)

Müzakereci okumanın içerisinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, yapısal eleştiriden muaf ele alındığı durumlarda, retorik açıdan güçlü ancak çelişkileri gizlemeye yönelik ve bireysel çözümlere meyleden bir tarzla karşılaşyoruz:

İnsan olarak üretim ve tüketim biçimimizi, dünyayı kavrayış biçimimizi değiştirmedığımız sürece uçurumdan aşağı yuvarlanan bir

teknedeyiz hep birlikte, o hedefler gazı almak değil, en azından çorbada bir tuzumuz var demek. Bir umut olma şansı var. Bir fark yaratmak mümkün mü? Benim pozisyonum o. (21; Mimarlık)

En sorunlu taraf ise çözüm önerilerinin, ekonomi-politik alandan bireysel çabalara indirgenmesinde görülmektedir. Sürdürülebilirlik pratiklerini eleştiren ancak akademi dışındaki pazarlarda yeniden üretenlerin, buldukları çelişkili pozisyonu, dirençlilik kavramını işe koşarak ikame etmeye çalıştıkları görülmüştür:

Dirençlilik sürdürülebilirlikten daha önemli. Sürdürülebilirlik, modası geçmiş, anlamını yitirmiş bir kavram. Türkiye’de bir balon! Bence şu an için sürdürülebilirlik anlamını yitirmiş, bugünün dünyasında bir anlamı yok. (17; Şehir ve Bölge Planlama)

Öte yandan sosyal bilimciler, dirençliliği neoliberalizmin yeni fetişi olarak görmekte (Neocleous, 2013) ve bu kavramın da sürdürülebilirlik kadar eleştirilerin hedefinde olduğunu düşünmektedirler. Nihayetinde dirençlilik söylemleri de politik-ekonomi bağlamında bir dönüşüm önermek yerine sorumluluğu, bireysel çaba ve farkındalığa teslim etme hususunda sürdürülebilirlik söyleminden çok da farklı bir yere konumlanmamaktadır:

Dirençlilik kavramı daha çok Amerika Katrina Kasırgası sonrası gündeme geldi. Konu yine ekonomik dirençlilik üzerine geliyor. Fiziksel altyapı, doğal afetler karşısında kentler nasıl güçlü olur evet önemli ama öte yandan en büyük dirençlilik sosyal dirençlilik yani Japonya’da çok örnekleri var. Mahallelik bilinci, deprem sırasında kimin, hangi görevi vs., en yakın toplanma alanı nerde (bu alanlar da alışveriş merkezi oldu) o zaman lafta kalıyor, pratik karşılığı olan bir şey olarak kalıyor. Bir görev dağılımları yapsak, apartman olarak görevimizi bilsek, kim kimden sorumlu... Sosyal dirençlilik böyle bir şey. (30; Mimarlık)

Sürdürülebilirliğin BMKP’nin SKH çerçevesinde belirlediği baskın tanımına eleştirel yaklaşanlar, kavramı bir “rant kapısı” (06; Halkbilim), “balon” (15; Şehir ve Bölge Planlama) ve “makyaj” (08; Mimarlık) olarak değerlendirmiştir:

“Neyi nasıl koruyacağız? Vahşice sömürmek, köksüzlük... Pastadan payını alamayanlar sürdürülebilirlik konusunda gönüllü olmazlar”. (06; Halkbilim)

Sürdürülebilirliği modern yaşamı bir tür revize etme, ayar verme süreci, modernleşme sürecinde çevresel, kültürel, sosyal problemleri

revize etme... Sistem, makyaj olarak sürdürülebilirliği kullanmaya devam edecek. (08; Mimarlık)

Sürdürülebilir şehircilik, sürdürülebilir mimarlık, kaynakların sürdürülebilirliği gibi temalarda karşımıza çıkmaya başladı. Burada benim dikkatimi çeken sürdürülebilirliğin kavramsal, ideolojik ve toplumsal, hangi tarihsel bağlamda ortaya çıkan ve dolaşıma giren bir kavram, hangi pratiklerle nasıl ilişkilendiğine dair derin bir düşünce ve kavrayış yok. (18; Sosyoloji)

Dönüp dolaşıp iş hep ekonomiye geldiği için sürdürülebilirlik söyleminin içinin boş olduğunu düşünüyorum. (30; Mimarlık)

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile ekolojik sürdürülebilirlik çelişiyor, klasik iktisatta konunun çok fazla yeri yok. (19; Ekonomi)

SKH gündeminin çevre, toplum, ekonomi arasındaki ilişkiyi yeniden örgütleyerek ekonomiye görece daha az ve çevreye de en büyük önemi attığına ilişkin paradigma değişikliğine yönelik çerçevesinin, akademisyenlerin gerek anlatılarına gerekse de uygulamalarına yansımadağı görülmüştür. Bu bağlamda paradigma dönüşümünün hayata geçmediği açıktır:

Kim için sürdürülebilirlik sorusunu sormadan ve onun içerisindeki güç ve menfaat ilişkilerini sorgulamadan politika ajandalarına hizmet etmiş oluyorsunuz. Ben bu kavrama başından beri mesafeli olmuş bir akademisyenim. (22; Şehir ve Bölge Planlama)

Sürdürülebilir kalkınma bir kalkınma anlayışıdır, sürdürülebilir turizm de bir turizm anlayışıdır, bir bakış açısıdır. Kendimizi sorgulamamız gereken bir dönemden de geçiyoruz. (27; Turizm)

Eleştirel okuma biçimini benimseyenlerin vurguladığı önemli bir noktanın da sürdürülebilirliğin özünde insan türüne yönelik bir çaba olduğunun ayrımına varmaları ve bu kavrayıştan hareketle sürdürülebilirliğe yönelik pratikleri ve idealleri özünde insan merkezci (antroposentrik) ve türcü bir yaklaşım olmakla eleştirmeleridir:

Benim bakış açım, en nihayetinde neyi sürdürmek istiyoruz dediğimizde işin şeyi belli olur. Nihayetinde insanoğlu ve esasında kapitalizmin devamlılığı sürdürülmek istenen. Brundtland Raporu bile BM'nin ekonomi zirvesinin bir çıktısı. Asıl sürdürülmek istenen ekonomik sürdürülebilirlik ve insan türünün devamlılığı. Bütün bu söylem havuzundan baktığımızda insanı her şeyin önüne koyan, hümanizm ve aydınlanma da insanı öne alan şeyler. Diğer türler

gözden çıkarılabilir, bu da ayrımcı, türcü bir yaklaşım! (...) Türkiye doğayı hep ağaç üzerinden söylemleştiriyor. Faunası, yer altı su kaynakları vs. yok. Yasal mevzuatlar da hep bu yönde. Ağaç sevdalıyız ama gelin görün ki doğayı algılayışımız bile ne kadar sınırlı. (30; Mimarlık)

Sürdürülebilir Bir Gelecekte Üniversitenin Rolü Üzerine

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de yükseköğretimin 1980’li yıllardan günümüze gelişen “bilgi ekonomisi” ideolojisinin metalaştırma ve özelleştirme politikalarına maruz kalarak, rekabetçi bir tavır çerçevesinde yeniden örgütlendiğine şahit olmaktayız (Callinicos, 2006b, s. 8, 12). Özellikle 2012 yılında TÜBİTAK 1513 programı desteği ile öncü üniversitelerde Teknoloji Transfer Ofislerinin (TTO) kurulmasıyla yerleşen ‘üçüncü kuşak üniversite’ ideolojisi, bilimsel bilginin anlamı ve bilim insanının rolü üzerinde büyük bir dönüşüm öngörmekteydi. İnovasyon kavramı öncülüğünde yol alan bu ideolojik yönelimi benimseyen akademisyenlerin, üniversitenin rolünü doğrudan ekonomik bir model ile ilişkilendiren ve üniversitelerin ‘ekonominin değişen ihtiyaçlarına tabi olması’ ve ‘bilginin refah yaratmada kullanımında daha iyi bir ilerleme’ (Department for Education and Skills, 2003) olarak yeniden tanımlanmasına yönelik neoliberal dönüşümü sorgulamadan içselleştirmiş oldukları görülmüştür:

Eğitim sistemlerinde inovasyonla bu işlere girmek gerek, doğal kaynakların doğru yönetimi. (04; İnşaat Müh.)

Bu bağlamda Sarı ve Karabağ Sarı’nın (2014, s. 58), “Eleştirel bilgi, hakikat ve akıl gibi temel kavramların değersizleştirilerek özgür üniversite anlayışının aşındırıldığına” yönelik tespitleri bizce yerindedir. Bunun yanı sıra, “doğa bilimlerinde hâkim olan bilginin metalaşması, sosyal ve beşerî bilimler için de geçerli hâle gelmiş görünmektedir.” Üniversitelerin ‘girişimcilik, rekabetçilik ve kalite’ ideolojileri etrafında geçirdiği neoliberal dönüşüme paralel olarak üniversiteli gençlik de kapitalist piyasaya uyumlu, tüketim ve haz peşinde, bireyci ve kariyerist bir profille görülür olmuştur” (Sarı ve Karabağ Sarı 2014, s. 49).

Üniversitenin sürdürülebilirlik gündemi ile ilişkisine yönelik baskın okuma biçimine sahip akademisyenlerin bilginin metalaşması yönündeki mülkiyetçi kabullerden yola çıkan tutumları, onları bu kalkınmacı ideolojinin dolaylı ya da dolaysız savunucuları hâline getirmektedir. Bu nedenle BMKP’nin gündem değişikliğinde iddia ettiği gibi ekolojiyi ekonomik modelin önüne koymasına rağmen, sürdürülebilir kalkınmanın alternatif modelleri (küçülme kuramları, müştereklere ve

yerel yönetimlere odaklanan akımlar vb.), kalkınmacı ideolojinin baskın sesi altında kendilerini duyurmakta güçlük çekmekte, duyuldukları yerde ise “ekonomik gerçeklikler” olduğu iddiası ile küçümsenip yok sayılmaktadırlar:

Toplumlarda kitlesel yok olmalar var, doğal sistemlere adaptasyon şart. Optimum noktaları belirlemek, kaynakları iyi tanımlamak belirlemek, üst sınır koşulları iyi konulmalı. Toplumları adapte etmek lazım yoksa sürdürülemez. (04; İnşaat Müh.)

Girişim güzel ama planlamada sıkıntılar var. Türkiye’de birçok alanda tecrübe sahibi insanlar var ama işin başında kimler uzman onlarla yola çıkılma planlaması eksik. Sürdürülebilirlik baştan tam öngörülemediği için bazı şeyler yara alıyor ya da uzmanların söylediği dikkate alınmadığı için. (03; Enerji Müh.)

Uzmanlık vurgusuyla kapitalizmin çelişkilerinin üstünün örtülerek sorunun teknik bir meseleye indirgenmekte olduğunu görmekteyiz. Adorno, teknik akılsallığı, “teknik toplum üzerindeki iktidarının, ekonomik açıdan en güçlü olanların iktidarına dayandığı gerçeğini” hatırlatarak “kendine yabancılaşmış toplumun karakteri” olarak yorumlamıştır (2007: 49). UNESCO’nun ‘teknolojik-bilimsel model’ (UNESCO, 2005: 5) olarak söylemselleştirdiği kalkınma modelinin, bilginin parasal değerine ve bireysel mülkiyete yönelik içerdiği vurgular nedeniyle ‘teknolojik-bilimsel-ekonomik’ olarak tanımlanması gerektiği ileri sürülmektedir. (Cummings vd. 2017, s. 738). Bu söylemin ABD, Japonya ve Avrupa’da olduğu gibi (Hornidge, 2011) Türkiye’de de hâkim olduğu görülmektedir. BM Kalkınma Programı’nın SKH gündemi, problemlerin politik sebepleri ve dolayısıyla da kalkınma kavramının uzlaştırılmaz çelişkileriyle yüzleşmekten kaçınmaktadır. Bu kaçınmanın özünde, ‘az gelişmişlik’ olgusunu, bir tahakküm dinamiğinin ve uluslararası politik kararların bir sonucu olarak değerlendirmek yerine konu ‘teknik’ bir meseleye indirgenerek (Ziai, 2016, s. 49) küresel kapitalizmin çelişkilerinin üzeri örtülmektedir. Bu indirgemeci söylem irdelendiğinde, sürdürülebilir kalkınmanın özünde uzlaşmaz iki kavramı bir araya getirerek “rakip politik görüşlerden insanların üzerinde uzlaştığı büyümlü bir anahtar sözcüğe dönüştüğü”, bu yolla “siyasal bir tutkal” gibi işlev görerek (Şahin, 2004, s. 1) dönüşümsel bir sistem analizinin etrafından dolandığı, böylece kapitalist sistemi yeniden ürettiği anlaşılmaktadır. Öte yandan eleştirel bir konumlanma içerisinde yer alan akademisyenler konuyu farklı değerlendirmektedir:

Hep puana göre çalışıyoruz şu an. Özellikle idareler açısından bakarsanız kaynakları nasıl dağıtacaklarına yönelik bir

derecelendirme olarak görüyorlar bu şeyleri. (17; Şehir ve Bölge Planlama)

Ekolojik kentler deniyor, dirençlilik deniyor, sanki bu mesele sadece teknik çözümlerle üstesinden gelinebilecek bir meseleymiş gibi algılanıyor. (...) Tekno-bilimselcilik. Bu da bir ideoloji esasında. Kentteki toplumsal ve mekânsal sorunlara sadece teknolojik çözümler bulma yani teknik olmayan sorunlara teknolojik çözümler bulmaya çalışma şeklinde görüyoruz. Bu bir ideolojik pozisyon. Ama belirli bir problemi teknolojik araçlarla çözebilirsiniz ama bu problemin çözüldüğü anlamına gelmez, yerini değiştirirsiniz. (18; Sosyoloji)

Üniversitelerdeki neoliberal dönüşüm, üniversitelerin rekabet ve kâr mantığı içerisinde kendisini endekslerde yukarı çekme gayretiyle görünür hâle gelmektedir:

Sürdürülebilir kampüs girişimlerinin, birtakım endekslerde sıralamaya girmek adına ele alındığını görüyoruz. (01; Mimari Restorasyon)

'Bilimi, bilim için yaptığını' iddia eden bazı akademisyenlerin, kariyer planlarına 'akılcı' bir biçimde yön vermeleri, üniversitelerdeki dönüşümün bireyseldiği ve mülkiyetçiliği nasıl körüklediğini örneklemektedir.

Doçent olana kadar bizim sistemimiz kimseyle iş birliği yapmamızı teşvik etmiyor. Şu an iş birliği yapanlar aşırı idealist, kendini harcayan insanlar. Puanlamaların vs. değişmesi gerekiyor. (26; Kimya Müh.)

Disiplinler arası çalışma ve sürdürülebilirliğin etraflıca tartışılmasının önemi belirginleşirken, güncel üniversite modelimizin bu dönüşüme aracılık edecek altyapı ve ortamı sağlamadığı görülüyor:

Ne kadar farklı disiplinle bir araya gelip üretirseniz konuya daha geniş bir perspektiften bakabiliyorsunuz. Üniversitelerimizde insanları sosyal olarak bir araya getirip yeni fikirler üretebileceğimiz mekânlarımız yok. (15; Şehir ve Bölge Planlama)

Disiplinler arası çalışmaların yaygınlaşması ve sürdürülebilirlik konusunda kamusal farkındalık yaratılması önemli ancak bunu yapmanın kısa vadeli çıkarlar ile örtüşmemesi nedeniyle uygulanması zor. (23; Kamu Yönetimi)

Farklı disiplinler farklı amaçlarla kullanıyor o da bir karmaşa yaratıyor. Hiçbir mühendis politik ekolojiden haberdar değildir. Sosyal bilimleri kabul etmemek gibi bir tavır var. Böyle problemler

sürdürülebilirlik konusundaki çalışmalar da yansıyor. (20; Şehir ve Bölge Planlama)

Ben böyle bir paradigma değişikliği hissedemedim. Daha yeni 1001 projesi yazdık, biz bu kadar şey vereceğiz ama bunun ekonomiye katkısı olmayacak şekilde bir anlayışla karşılaştık. Kâğıt üstünde kalacak bir yaklaşım gibi. İyi niyetli çabalar var ama liyakate dikkat ederek fonları vermeyi, onları geliştirmeyi öncelemeyi başaramıyoruz. (25; Ekonomi)

Özetle, üniversitelerin sürdürülebilirlik ile kurduğu ilişkinin, derecelendirme (*ranking*) sistemlerinin yarattığı yarışma ekosisteminin ötesine gidemediği anlaşılıyor. Bu konuda en sorunlu konumlanmanın ise müzakereci alan olduğunu düşünmekteyiz. Bu tavır, akademisyenleri neoliberal ideoloji içerisinde kendilerine yer açmaya, bu ideolojinin sermayenin kâr dolaşımına sokmaya çalıştığı üniversite ve bilginin dönüşümüne daha eleştirel gibi görünmekle birlikte destek verdikleri bir pozisyona konumlanmaktadır:

Yeşil ekonomi de bir sektör, bazı okullar buna dayanarak çok güzel çalışmalar yapıyor. Bir taraftan ekonomik sektör bu ve onu da destekliyor. İki ucu farklı değnek, çok kötüdür de diyemeyiz, çok iyidir de. (20; Şehir ve Bölge Planlama)

Biz BMKP'nin kalkınma programının tanımına sadık kalıyoruz, kamu yönetimi olarak. Kamu yönetiminin iki boyutu var, sürdürülebilirliğe dört elle sarılmış bir liberal bakış açısı var, her şeye bir cevap olabileceğini düşünenler var. Bir de karşısında olanlar var. Sürdürülebilirlik kavramı, iktisadi anlamda aslında piyasa sistemi içerisinde çevre sorunlarına çözüm üretmeye çalışan kamu yararını gözetken bir kavram değil diyenler var. Bir üçüncü yol da var; daha ılımlı, sürdürülebilir kalkınma demeyen, gelişme diyenler var. İktisadi temel üzerine böyle bir yaklaşım kurarsanız çevreyi ve doğal kaynakları nasıl sürdürülebilir bir biçimde yöneteceksiniz. Önceliğiniz iktisadi büyüme ise gayrisafi milli hasılanın artmasıysa bunu nasıl sürdürülebilir nitelikte koruyacaksınız. Buna tümünden karşı olanlar Marksist yaklaşım. Ben biraz orta yoldayım, sürdürülebilirlik üzerine Rio zirvesinden bu yana BM'nin sürdürülebilirlik konusunda çok yol kat ettiğini düşünüyorum. (23; Kamu Yönetimi)

Sürdürülebilirliğin bir 'moda' (*hot topic*) terim olarak yaygınlaşmasına paralel olarak gerek kavramın içinin boşaltılması gerekse bir çıkar aracına dönüşmesi konusundaki endişeler de kimi akademisyenler tarafından sıkça dile getirilmektedir:

Bu konuda da ticari firmalar, pür kapitalist terminoloji içinden (ısı yalıtımı, yenilenebilir enerji vs.) tam odağına yerleşmiş durumda. Her gün sertifika duyuruları geliyor. Kavram olarak çok popülist, içi doldurulmaya çok müsait bir kavram. (21; Mimarlık)

Çok geniş bir çatıyı kapsadığı için neresine savrulursak savrulalım bir miktar altında kalıyoruz. Ekonomik, sosyal, çevresel birçok alanda sürdürülebilirlik kapsayıcı bir çatı hâline gelmiş durumda. (29; İnşaat Müh.)

Bir de kendini sürdürülebilirlik uzmanı olarak satanlar var. Mekâna, doğaya, kente dair araştırma yapan bir insan sürdürülebilirlikle ilgili çalışıyordur zaten. Sürdürülebilirliği 'şey'leştiriyorlar. İnsan yaşamının çeşitli alanlarında vuku bulan ya da bulmayan bir şey sürdürülebilirlik. Sürdürülebilirliğin uzmanı olmaz. Bu anahtar kelimeyi yazmayan bu konuyu çalışmıyordur da değildir. (22; Şehir ve Bölge Planlama)

Eleştirel konumlanan bir akademisyenin, müzakereci konumlananlar hakkındaki keskin eleştirisi, içinde bulunduğumuz mecranın durumunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır:

Cehennemnin yolu iyi niyet taşlarıyla doludur der, Goethe. Akademik olarak bu safdillliği ve politik şeyin bir aracı olmayı biraz da öğrenmemiz gerekiyor. O yüzden karşılığı olmayacak bir şeye hem tavır hem muhalif söylem geliştirmek gerekiyor. Türkiye'nin en büyük eksiği bu, olmayacak duaya âmin dememek gerekiyor. Çünkü neoliberal sistemde çok yeni bir şekilde post-truth bir çağda yaşadığınız için bu hakikat sonrası çağda bilen kişinin erozyonu var. Akademiye liyakat bambaşka bir mekanizmayla çalışıyor şu an. (30; Mimarlık)

Eleştirel olmayan tüm konumlanmaların ortak özelliği, bilgi ile iktidar ilişkisini yok sayan ve akademik üretimin politika ile ilişkisini kesen bir söylem seti içerisinden konuşmalarıdır. Öte yandan birçok sosyal bilimcinin dikkat çektiği üzere, günümüz toplumu açısından sürdürülebilirlik; ekolojik, toplumsal ya da ekonomik bileşenleriyle birlikte aynı zamanda politik bir olgudur. Sürdürülebilirlik yönündeki tüm pratikler de nihayetinde uluslararası düzlemde yerele siyasetin içinden geçmektedir. Sürdürülebilirlik gündemi sadece insanı değil tüm doğayı merkeze alması gereken yeni bir anlayışın, bu katmanların tamamına sirayet etmesi ile mümkündür. Ancak bu sancılı dönüşüm, sosyal-ekonomik-siyasi modellerimizde de büyük değişiklikleri talep etmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirliğin, kalkınma

temelinde inşasının en büyük silahlarından birisi de bu düzlemler arası bağı koparmasıdır:

Üniversite dediğimiz yer sınırları topluma kapalı bir yer olur, yoksa çürür. Hayatı değiştirmek için siyasetin içinde olmalı. Siyaset ve toplumun dışına koyduğunuzda burası çürüyor. (22; Şehir ve Bölge Planlama)

Türkiye'nin Sürdürülebilirlik Karnesi Üzerine Düşünceler

Yükseköğretim kurumlarındaki neoliberal dönüşümün, bilgi ve akademik çalışmaların yapısı üzerinde yarattığı dönüşüm, Türkiye'nin merkezî ve yerel yönetimlerinin sürdürülebilirlik açısından pratikleri ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Egemen okuma içinde konumlananların konuyu teknik bir alandan okuma çabalarına rağmen, şahit oldukları olumsuz gidişatın kendilerinde bir endişe hâli de yarattığı görülmektedir:

Şu an sadece teknik boyuttan görüş bildiriyorum, bu konuda hiç düşünmedim ama makyaj olmamasını diliyorum. (29; İnşaat Müh.)

Öte yandan eleştirel okuma biçimi içerisinden Türkiye'nin sürdürülebilirlik politikalarının temelsiz, bilimsel ve felsefi birikimden faydalanmadan yüzeysel bir biçimde kurulması da eleştirilerin hedefi hâline gelmektedir:

Eleştirel bir sorunsallaştırma görülüyor. Ne adına sürdürülebilirlik? (18; Sosyoloji)

Akademisyenlerin Türkiye'nin sürdürülebilirlik iklimine yönelik bakış açılarının genellikle olumsuz olduğu görülmüştür. Egemen anlatıyı benimseyenler, sürdürülebilirlik alanında gördükleri sorunları, Türkiye'nin 'gelişmişlik seviyesi' ile ilişkilendirmektedirler.

Gelişmişlik şöyle tarif edilir: Kişi başına düşen gelir, ortalama ne kadar okul okuduğu, beklenen yaşam süresi, gelir düzeyi iyiyse gelişmiş kabul edilir. BMKP'ye göre 2003 yılında Türkiye 94. sıradaymış, 2019 tahminlerine göre 54. sıraya gelmişiz. Dünyada belki milyarlarca insan ekonomik gelişmeyi öne almak zorunda çünkü temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundalar. Bu konular (sürdürülebilirlik) biraz ileri konular. Ülkemize de birkaç dönem sonra gelebilir. (19; Ekonomi)

Bu konuda "Latin Amerika kökenli Bağımlılık Okulu, Samir Amin, Andre Gunder Frank, I. Wallerstein olmak üzere yeni Marksizmin öncü kuramcıları kalkınmacı retoriğin eleştirisini yapmış ve kapitalist sistem içinde kalınarak az

gelişmiş ülkelerin kalkınmasının olanaksızlığı üzerinde ısrarla durmuşlardır”. Zaman içerisinde öngörülerinde haklı oldukları anlaşılan kuramcılar, kapitalizmin mantığının toplumsal sorunlara ve kaygılara yabancı olduğunu iddia etmekteydiler (Başkaya, 261). Dolayısıyla sanayileşmeyle denk düşünülen ‘gelişmişlik seviyesi’, Türkiye’nin sürdürülebilirlik yönünde at(a)madığı adımların bir gerekçesi olarak görülmekte, bu durum gelişmiş-gelişmemiş ülke ayrımının ekolojik sömürüyü de kapsayan sömürgeci politikalarından ayrı tutamayacağımız gerçeğini gölgelemektedir. Bu anlayışı benimseyen akademisyenler, ekonomik sürdürülebilirlik ile ekolojik sürdürülebilirliğin çelişkili olduğu gerçeğini reddetmeseler dahi, sürdürülebilirliğin ‘gelişmiş’ ülkelerin dert edinebileceği bir refah seviyesini gerektirdiği, bu sebeple ‘gelişmekte olan ülkelerin bu ‘hassaslıktan’ muaf olabileceklerini ima etmektedirler:

Özellikle gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde şöyle bir sorun var: Sürdürülebilirlik konusunda ortaya çıkan alternatiflerin maliyeti çok yüksek. Yapılması gereken yatırımların finansmanı karşılanamıyor. Yapılan kalkınma planları daha kısa dönemli, iktidarların sandığa gittiği dönemlerde yapıldığı için sürdürülebilirlik pek fazla göz önüne alınmıyor yani çevrenin, ağacın, suyun korunması çok ciddiye alınmıyor. Her iktidar kendine oy getirecek, iktidarda kalmasını sağlayacak popülist politikalara daha fazla yöneliyor. (24; Ekonomi)

İkinci eleştirel alanın ise merkezi ve yerel yönetimlerin pratikleri ekseninde kurulduğu görülmektedir. Bu bağlamda doğal alanların sermayenin tekeline büyük miktarlarda kâr elde edilecek şekilde tahsis edilmesi ve bu alanları kullanan yerel halkın mülksüzleştirilmesine yönelik eleştiriler, akademisyenler arasında yaygındır:

Rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, güneş enerjisi sürdürülebilir enerji olarak düşünülüyor. Bir defa bu enerjiler deregüle edilmiş bir enerji piyasasında üretiliyor yani kamu üretmiyor, teşviklerle, kamu arazilerinin, ormanların, meraların hatta köylülerin özel mülkiyetlerin acele kamulaştırılmasıyla oluyor. Devlet buna alım garantisi veriyor. Hepimize ait olan doğal alanlar sadece onlara tahsisi ediliyor. Bir sürü projede ÇED’in olumsuz raporlarına rağmen üretimi durdurmuyorlar. (18; Sosyoloji)

Bu bağlamda mevzuatların yeterli olduğu ancak ceza sisteminin uygulanmadığı konusunda hemfikir olunduğu görülmektedir. Yeni çevre politikası söylemlerinin yasa ve yönetmeliklere girse de uygulamalara sirayet etmediği ve kurumsallaşmadığı anlaşılmaktadır:

Türkiye’de olumlu gelişmeler var. Planlar çok başarılı, iklim eylem planımız var, biyolojik çeşitlilik vs. Yasal anlamda olumsuz bakmıyorum. Asıl problemimiz uygulamada. Mesela ÇED projeleri ekolojik sürdürülebilirlik açısından denetleyen bir kamu politikası aracı aslında. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde sizin inşa faaliyetlerinizi ekolojik sürdürülebilirlik açısından denetleyen bir birim. Çevre konusunda çok tutarlı açıklamaları var. Yasal anlamda çok başarılı. Ama uygulamada güçlü bir firmanın yaptığı HES projesini onaylayabiliyorsanız, ciddi ekolojik zararı olabilecek bir projeyi siyasi ve iktisadi ilişkileriniz dolayısıyla kabul edip o bölgedeki tüm canlıların yaşam alanlarının tahrip edilmesine sebep oluyorsunuz. (23; Kamu Yönetimi)

Buna mukabil merkezî ve yerel yönetimlerin akademisyenlerin idealizmini körelttiği ve akademik birikimden faydalanmayı reddettikleri de akademisyenler tarafından sıklıkla eleştirilen bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır:

Karar mercilerinde olan kurumlar mesela yol yapıyorlar, yanlış, eksik yapıyorlar. Bunu bilinçli yapmıyorlar. Akademik toplumsal fayda ayağı olduğunu biliyorum. Akademik hayatımın başlarında Belediye’nin ilgili birimiyle görüştüm, birkaç seferden sonra kabul edildim. Biz teorisyeniz siz icracısınız, dedim ve teknik olarak kendilerine destek olacağımı söyledim. Sırtımız sıvazlandı, “biz işimizi iyi yapıyoruz” denilerek Türkiye’deki akademik düzen eleştirildi. Şevkimin daha önce bu kadar kırıldığını hatırlamıyorum. Yetki ile farkındalık arasında ters bir orantı var. (29; İnşaat Müh.)

Öte yandan egemen anlatı içerisinden hareketle, konuyu teknik bir meseleye indirgeyen mühendislik alanlarının, sürdürülebilirliği etraflıca ele almamasından doğan riskler, sosyal bilim alanlarından gelen akademisyenler tarafından açıklıkla fark edilmektedir.

Çevreci dernekler rüzgâr enerjisine neden karşı çıkıyor? Ağaç kesimi, gürültü, tarlalar vs. mevzuatla düzenlenmiş meseleler. Türbin için alan açmak gerekiyor. Eskiden daha büyük alan açılıyordu şimdi o kadar açmaya gerek olmadığı görüldü. Oraya bir kömür santrali yapılmasa bambaşka bir kıyım oluyor. Hiçbir enerji doğaya dost değil, biz en az zarar vereni yapmaya çalışıyoruz. Ağaç kesildiği zaman Orman Genel Müdürlüğüne tebligatta bulunuyor başka bir yere 10 katı kadar ağaç dikmek zorundasınız. Ağacı kestığınız yerlerin belli vergisi var. Sadece kesip oraya oturmuyorsunuz. (09; Enerji Müh.)

Ekosistemleri parçalıyor bölüyorsunuz, siz oradan yol geçirerek, bölerek vs. aynı ormanı başka bir yerde oluşturamazsanız. Oradaki ağaçları keserek ekosistemi parçalıyorsunuz, ağaçları başka yere taşımak bir şey ifade etmez. Oradaki tahribatı çözmüş olmuyorsunuz. Tekno-bilimselcilik burada da kendisini gösteriyor. Mühendislerin kendiliğinden ideolojisini görüyoruz burada. (18; Sosyoloji)

Öte yandan ekonomi-politik bir sorunu teknoloji aracılığıyla çözüme fantezisi de ‘aydınlanmacı aklın’ pelesenk olduğu kalkınmacı söylemlerde kendisini göstermektedir:

Var olan ekonomik sistemlerin teknolojiyle entegre olması sonucu yeşil ekonomiye dönüşüm gerçekleşebilir. (20; Şehir ve Bölge Planlama)

İklim krizinin başta Türkiye olmak üzere günümüz toplumlarını daha sürdürülebilir yaşam formlarına yönelmeye zorlayacağı ve dönüşümü mecbur kılacağına inanan müzakereci pozisyonlananlar, kapitalizmin kendini ve sömürü biçimlerini sürekli yeniden üreten yapısına ve bu tarihsel gerçeğin tekerrür ettiği son yüzyıla aşına görünmemektedir:

Bizim ülkemizde her şey günlük, kâğıt üzerinde. Gelen kişiyle 10 yıl sonra değişebilir. Ülkemiz de mecburen politika üretmek zorunda kalacak. Bizi artık rahatsız ediyor. Bugün Irak, Suriye’de su yok. Artık her şeye para gözüyle bakmayacağız, daha insanca yaşanacak bir dünyaya geçmek zorundayız. (28; Kimya Müh.)

Çözüm Arayışları

Son yıllarda etkileri her geçen gün daha da görünür hâle gelen ekolojik krize yönelik bir çözüm olarak öne sürülen sürdürülebilir yaşam söylemi, genellikle kalkınma ideolojisinin içine çekilmiş bir söylemsel alanda kurulmaktadır. Bu bağlamda gerek doğa sömürsünün sebepleri gerekse de çözümlerine yönelik arayışlarda eleştirel konumlanma ile egemen ve müzakereli konumlanma arasındaki en temel farkı, arayışı sürdürdükleri mecrada keşfettik. Egemen ve müzakereci konumlardan konuşan akademisyenlerin genel eğilimi, sürdürülebilirlik yönündeki çabaları bireysel eksende okumaları olmuştur.

Bu konuda “vatandaşlık görevi” ve “bilinç eksikliği” (05; Enerji Müh.), “yöneticilerin şahsi eğitimsizliği ve kültürsüzlüğü” (10; Şehir ve Bölge Planlama) vurguları ön plana çıkarken, “halkı bilinçlendirme çalışmaları yapılması” (“11; Elektrik-Elektronik Müh.) da çözüm arayışı olarak karşımıza çıktı. Daha müzakereci

yaklaşanlar ise “halkı sürece dâhil ederek, çözümün parçası hâline getirmek” (15; Şehir ve Bölge Planlama) gibi çözüm önerileri ile toplumsal-siyasal süreçlerle bireyler arasında bir ilişki kurmaya daha meyilli olduklarını gösterdiler.

Ekolojik krize yönelik arayışlarda ekonomik refahın artırılması, sürdürülebilir bir yaşama doğru dönüşümü incelemektedir. Bireysel farkındalığı ekonomik ilerleme ile koşut gören bu yaklaşım, sürdürülebilir bir yaşama dönüşü bireysel bir sorumluluk olarak kodlanmasına ve uluslararası, ulusal ve yerel siyasetin sorumluluklarını ve etki gücünü ikinci plana atan liberal bir ideolojik tutuma işaret etmektedir.

Bütün gelişmekte olan ülkelerin sorunu. Nasıl refahı elde edelim ve o sınıfa geçelim. Sürdürülebilirlik bu yüzden ikinci planda. (...) Orta gelir tuzağına düşmemek için gelişmekte olan ülkeler bu konuyu ikinci planda tutuyor. Ekonomik gelişme patikasını tamamladıkça, okullaşma oranı, beklenen yaşam süreleri arttıkça sürdürülebilirlik konusu önümüze gelecektir. Son yıllarda bu bilinç arttı ama yeterli değil. İlerde daha iyi olacaktır. (19; Ekonomi)

Bu engel sadece muhafazakâr okuma içinde yer alan gruba ait değildir. Birçok müzakerecinin de ekonomi-politika denklemi içerisindeki çaresizliklerine bir arayış olarak bireysel farkındalığa tutunmaya çalıştığı görülmektedir.

Bizim iktisadi ve toplumsal alana gösterdiğimiz önem, ekolojik ve çevresel alana göre daha üstte, bu konuya aynı düzeyde önem atfedilmiyor. Ekolojik konular bizim için lüks bir politika konusu. (23; Kamu Yönetimi)

Egemen okuma biçimlerinin, uluslararası siyasetin gündeminde olması gereken ekolojik krizi bireysel sorumluluk alanına taşıması, kapitalist sistemin yükünü dağıtmaktadır. Bu yolla ekonomik alternatifleri aramak yerine yerel çözümler öne sürülmektedir. Bu yerel çözümlerin kıymetsiz olduğu anlamına gelmiyor elbette ancak sorunu üreten sisteme yönelik müdahalelerin önünü kapatarak kapitalist sömürünün devam etmesine de alan açmaktadır. Ekonomik düzeni dönüştürmeden sürdürülebilirlik konusunda müzakereci bir konumlanma içerisinde yer alan bir akademisyenin sözleri, bu meseleye güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Hep büyüme odaklı söylemlerdense büyümeye limitler var artık. Post-growth gibi bir anlayış var, yeşil ekonomiden bahsediyor, teknolojiyle entegre olup daha yeşil, düşük karbonlu sistemlere geçelim deniyor, bir yandan da artık büyümeyelim diyenler var. Büyüme seviyemiz hiç değişmesin, değişmeden de refah sağlanabilir diyorlar. Ben daha çok

ortadayım. (...) Var olan ekonomik düzeni kendi içerisinde yenilemek ve daha sürdürülebilir kılmak. (20; Şehir ve Bölge Planlama)

Halkın ekolojik farkındalık düzeyi zaten düşük. Bunu kamu politikası biçimlendirebilir. İktisadi ihtiyaçlar karşılanmadan halk, sen burada ekolojik yıkım yapıyorsun deme noktasından çok uzak. Sivil toplumu önemsiyorum, bunun üzerinden halk eğitilebilir. (23; Kamu Yönetimi)

Ben açıkçası bunu kapitalist açıdan göze almıyorum, yaşamın sürdürülebilirliği açısından değerlendiriyorum. Gönül ister ki hümanist yaklaşımlar içinde olalım, insan haklarını ön plana alalım, herkes eşit koşullarda olabilsin ama bu çok olabilecek bir şey gelmiyor bana. Hiç yoktan iyidir deyip olan göre elimizden geleni yapmak önemli. Biz bu işin hâkimi pozisyonunda değiliz. (25; Biyoloji)

Müzakereci okumanın en büyük risklerinden birisi de gönüllü bir kaderciliğe teslim olmasıdır. Bu noktada politik ekonomik ve yer yer umut kıran bir tartışma içerisinde kafa yormak yerine suya sabuna dokunmadan çözüm bulunacağına dair naif bir tutum ortaya çıkmaktadır.

Müzakereci ve egemen okuma biçimlerine yönelik bu eleştiriler, yerel mücadelelerin önemsiz olduğunu iddia ettiğimiz anlamına da gelmemeli. Nihayetinde yeni bir toplumsal düzen arayışı makro-mezo-mikro tüm düzlemlere müdahaleyi gerekli kıldığından taban siyasetinin bu bağlamda öneminin büyük olduğunu düşünmekteyiz.

Bunun metalaşma, mülksüzleşme, mutenalaşma etkisi var. Kapitalizm sonrası perspektifiyle bakıp bunlara izin vermeden yerelde çevre mücadelesini verirsiniz bunun değerli olduğunu düşünüyorum. Müşterekler perspektifinden, küçülme perspektifinden vurgu yapmak istiyorum. Bu mücadele, jeopolitik tıkanmaya yardımcı olabilir. Kent mücadelesi, çevre mücadelesi, mutenalaşma mücadelesinin değerli olduğunu düşünüyorum. Toplumun kıyı alanlarını savunması, meraları savunmak adına RES'lere karşı çıkması, bunlar çok önemli şeyler. (22; Şehir ve Bölge Planlama)

Eleştirel konumlanma içerisinde akademisyenler ise sürdürülebilirliğe eşlik eden pratiklerin amacını sorgulamaktadırlar.

Ne adına sürdürülebilirlik? Doğal alanların tahribatı, su kaynaklarının, toprağın, havanın kirlenmesi bizim bireysel tüketim alışkanlıklarımızdan mı kaynaklanıyor? Tabii ki ilişkisiz değil. Ancak kapitalizm diye bir olgu var. Sermaye birikimini devam ettirmek için

sürekli yeni alanlara doğru ilerlemesi daha önce meta olmayan şeyleri metalaştırması gerekiyor. Hiçbir sınırı yok, sınırı sadece kendisi. Doğanın ve insanın emeğinin tüketilmesi üzerine işleyen bir sistem bu. Bunu gözden kaçırıp mahalle ölçeğinde kentin belirli bir alanıyla sınırlı olarak bizim sürdürülebilirlik pratiklerini düşünmemiz ya da bunlara yönelik çözümler önermemiz öbür taraftaki devasa yapısal sorunları çözümüyor, yapısal sorunların görünmez olmasına da neden oluyor. Onunla ilgili diğer kavramlar ve söylemleri de bu ideolojik işlevi üstlenmiş olarak görüyorum. (18; Sosyoloji)

Mars'a gitme var şimdi, bu gezegeni sömürdük bitti, şimdi başka bir gezegeni bozalım. Kapitalist sistemin sorunlarıyla yüzleşip bunu eleştirmek yerine daha önce bunu sol söylem şiddetli yapıyordu artık bu da kalmadı, bunun muhalefeti yapılmadan teferruat gibi geliyor bana. Büyük resmi saklayan ayna yüzey gibi geliyor bana sürdürülebilirlik. (30; Mimarlık)

Çözüm önerileri konusunda baskın ve müzakereci okuma ve alımlama yapanların, bireysel çözümlere meylettikleri görülmüştür. Bu çözümler, orta ve orta-üst sınıfın sıklıkla vurguladığı, her sorunun bireylerin eğitilmesi ile çözülebileceğini öngören liberal ideolojik söylemin yansımasıdır. Öte yandan eleştirel bakanların, sürdürülebilirliği mikro bir alan içerisinden görmek yerine ekonomi-politik bağlama taşıdıkları ve sorunu yaratan toplumsal-siyasal alanda üretilen yapısal sebepler ile ilişkilendirmektedirler.

Sonuç olarak kapitalizmin yarattığı soruna, kapitalizmin söylem setleri aracılığıyla çözüm üretmeye çalışmak adeta bir çıkmaz sokak gibi görünmektedir. Bu hâliyle kapitalizmin söylemsel etkileri üzerine etraflıca bir irdeleme olmaksızın, sadece sistemi yeniden üreten bir araca dönüşmemiz kaçınılmaz görünmektedir.

Sonuç

Sürdürülebilir kalkınma söyleminin akademide nasıl dolaşıma girdiği, küresel bir söylem olan sürdürülebilir kalkınmanın yerelde nasıl yeniden inşa edildiğine odaklanılan bu çalışmada görüldüğü üzere ilgili kavram, içinde bulunduğumuz ekolojik krize bir çözüm üretmediği gibi, aksine daha naif ve idealist bir dil içine gömülerek krizi gizlemekte ya da ötelemektedir. Nihayetinde SKH'nin 'yapısal olarak neoliberal bir kalkınma siyasetine hapsoldüğü' (Weber, 2017, s. 402) söylenebilir. Gelişme ve ilerleme söylemi sivriliklerinden arındırılarak yeniden kullanıma sokulmakta, küresel kapitalizme yönelik herhangi bir müdahale ve dönüşüm önermemektedir.

Akademi içerisinde de bu söylemin genellikle egemen ve müzakereci okumaya maruz kaldığı ve bu sebeple arzu edilen dönüşüme aracılık edemediği anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirliği sadece teknik açılardan çalışanlar, konunun politik ve felsefi boyutu ile ilişkilenecekten çekinmektedir. Öte yandan neoliberal ideolojinin sarmaladığı üniversiteler, “bilgiyi (rekabetin ve kârın mantığına göre) zenginlik yaratma uğruna kullanmanın” (Callinicos, 2006b, s. 16) aracına dönüşmektedir. Yine de neoliberal ideoloji, yekpare olmadığı gibi bu ideoloji ile ilişkilenecek biçimleri de şüphesiz tutarsızlıklarla dolu olacaktır. Nihayetinde akademide özellikle ‘sürdürülebilirlik’ konusunu çalıştığını iddia eden akademisyenlerin ‘neyi ürettiğimiz, neye güç verdiğimiz, ne yöne ilerlediğimiz sorusuyla baş başa kaldığında bu meseleyi eleştirel bir bakışla değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilirliği bir anahtar kelime kabul eden akademisyenler açısından sorulması gereken en önemli sorulardan biri şu: Çalışmalarımız ve kavram setlerimizi daha iyi bir dünya için radikal dönüşüme aracılık edecek biçimde mi kullanıyoruz yoksa kalkınma ideolojisini yeniden üreterek sistemin bekasını mı sağlıyoruz?

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2007). *Kültür endüstrisi kültür yönetimi*. (Çev. M. Tüzel-N. Ülner-E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev. Ülner, N.). Kabalıcı: İstanbul.
- Aydoğan B. F. (2020). Sürdürülebilirlik, tüketim ve medya. *İnsan ve İnsan*, 7 (26): 11-23. DOI: 10.29224/insanveinsan.757873
- Bahçeci, H. I. ve Görmez, K. (2019). Sürdürülebilir kalkınma vs. ekolojik düşünce. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2299-2323.
- Başkaya, F. (2005) Kalkınma. In F. Başkaya (Ed.), *Kavram sözlüğü: Söylem ve gerçek* (pp. 257-266). Ankara, Turkey: Maki Basın Yayın.
- Bhandari, M. (2019). Sustainable development: Is this paradigm the remedy of all challenges? Does its goals capture the essence of real development and sustainability? With reference to discourses, creativeness, boundaries and institutional architecture. *SocioEconomic Challenges*, 3 (4), 97-128. [http://doi.org/10.21272/sec.3\(4\).97-128.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(4).97-128.2019).

- Brandner, A., Cummings, S. (Eds.) (2017). Agenda knowledge for development: Strengthening agenda 2030 and the sustainable development goals (p. 22). Vienna: Knowledge for Development Partnership.
- Callinicos, A. (2006a). Alternatives to neoliberalism, *Socialist Review*, July.
- Callinicos, A. (2006b). *Neoliberal bir dünyada üniversiteler*. London: Bookmarks Publications.
- Department for Education and Skills. (2003). The future of higher education. HM Stationery Office.
- Costanza, R., Graumlich ve L., Steffen, W. (2007). Sustainability or collapse: What can we learn from integrating the history of humans and the rest of nature? *Ambio*. <http://wtf.tw/ref/costanza.pdf>
- Cummings, S., Regeer, B, de Haan, L., Zweekhorst, M. ve Bunders, J. (2017). Critical discourse analysis of perspectives on knowledge and the knowledge society within the Sustainable Development Goals. *Development Policy Review*. 36 (6), 727-742. <https://doi.org/10.1111/dpr.12296>
- Cummings, S. (2015, July). Policy coherence in the post-2015 development agenda. ROSA News No. 48, 2-7. Retrieved from <https://europa.eu/capacity4dev/file/26291/download?token=GYXH0d4i>
- De Araujo, A. K., ve di Giulio (2020). Sustainable development: A narcissistic strategy to cope with the environmental crisis?. *Ambiente & Sociedade*, 23, e00503. Epub December 04, 2020. <https://dx.doi.org/10.1590/1809-4422asoc20190050r3vu2020l6ao>
- Edelman M., Oya C., Borrás S. M. Jr. (2013). Global land grabs: Historical processes, theoretical and methodological implications and current trajectories. *Third World Quarterly*. 34 (9), 1517-31.
- Escobar, A. (2006). Difference and conflict in the struggle over natural resources: A political ecology framework. *Development*, 49 (3), 6-13.
- Fairhead J., Leach M., Scoones I. (2012). Green grabbing: A new appropriation of nature?. *Journal of Peasant Studies*. 39 (2), 285-307.
- Gardiner, M. (2001). *Critiques of everyday life*. London: Routledge.
- Güner, D., Taşçı B. G. (2020). Sürdürülebilirlik üzerine ekoeleştirme, *Yeniden Akdeniz: Ekoloji Sayısı*, Aralık (pp 24-25).

- Hall, S. (2005) Kodlama, kodaçımılama (Çev. Yavuz, Y.), *Medya ve izleyici: Bitmeyen tartışma* (Der: Şahinde Yavuz) (pp. 85-97). Ankara: Vadi Yayınları.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press
- Hobsbawm, E. (1996). *Kısa yirminci yüzyıl aşırılıklar çağı 1914-1991*, (Çev. Alogan, Y.), İstanbul: Everest Yayınları.
- Hoşgör, E. (2020). Yeşil kapitalizmin gölgesinde ekolojik eleştiri. *Yeniden Akdeniz: Ekoloji Sayısı*, Aralık (pp 16-19).
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (2012). *Hegemonya ve sosyalist strateji: Radikal demokratik bir politikaya doğru*. (A. Kardan, Trans). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lélé, S. M. (1991). Sustainable development: a critical review. *World development*.19(6), 607-621.
- Mehta, L., Veldwisch G. ve Franco J. 2012. Water grabbing? Focus on the (re)appropriation of finite water resources. *Water Altern*. 5(2), 193-207.
- Neocleous, M. (2013). Resisting resilience. *Radical Philosophy* 178: 2-7.
- Oğuz, H. Ş. (2014). Stuart Hall... *Moment Dergi*. 1(1), 125-136. <https://doi.org/10.17572/mj2014.1.125136>
- Purvis, T., ve Hunt, A. (2014). Söylem, ideoloji, söylem, ideoloji, söylem, ideoloji... (Çev. Coşar, S.) *Moment Dergi*. 1(1). 9-36.
- Radkau, J. (2008). *Nature and power: A global history of the environment*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarı, E., ve Sarı, Ç. K. (2014). Öğrenciler için üniversitenin anlamı: Bizim düşlediğimiz üniversite... *Mülkiye Dergisi*, 38(2), 35-65.
- Scoones I. 2007. Sustainability. *Development in Practice*. 17 (4-5): 589-596.
- Şahin, Ü. (2004). Truva atı olarak sürdürülebilir kalkınma. *Üç Ekoloji*, 2, 1-16.
- UN. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Retrieved from United Nations website: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
- Weber, H. (2017). Politics of 'leaving no one behind': contesting the 2030 sustainable development goals agenda. *Globalizations*, 14:3, 399-414, DOI: 10.1080/14747731.2016.1275404

White, B., Borras, S., M. Jr., Hall, R., Scoones, I., Wolford, W. (2012). The new enclosures: critical perspectives on corporate land deals. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3-4): 619-47.

Ziai, A. (2016). *Development discourse and global history: from Colonialism to the sustainable development goals*. Abingdon: Routledge.

Summary

Sustainability is a complex term, which is often used interchangeably with sustainable development. We observed that sustainability is on the agenda of universities and local governments in Turkey and frequently included in scientific projects as a keyword. Despite the growing popularity of the concept of sustainability in Turkish academia, there is no detailed examination on how it is understood by academics and how it reflects on their scientific outputs. The establishment of the Sustainable Development Goals as a universal project has indicated a paradigm shift based on the importance of ecology towards producing significant social and political change (Weber, 2017: 400), which has not engendered a significant impact as expected. According to Araujo et al (2020), these were mere “an elaboration and an enhancement of the Millennium Development Goals (MDGs).” For this reason, there are strong objections regarding the so-called paradigm shift, which is built on the idea that we should set the ecological priorities before the economic ones.

Since the notion of sustainability is instrumentalised by discourses, such as development, progress and modernism, on which capitalism nourishes, it also requires thinking about how closely it is intertwined with capitalism. The reflection of the positivist paradigm on the academic discourses, which is the basis of contemporary techno-scientific-economic discourse, requires critical scrutiny on sustainability as a concept and a practice. In terms of Turkey, this kind of critical inquiry lacks in the literature. Therefore, we examined the perceptions of the academicians towards the concept of sustainability and how they relate to the practical and theoretical contradictions that this concept has through critical discourse analysis. Thus, we focused on how the sustainable development discourse has circulated in academia and reconstructed in local circles. In this context, we questioned whether the sustainability discourses cause the reproduction of development ideology through works of academics who believe that they work for a better future.

In this line of inquiry, we conducted in-depth interviews, an average of 1 hour, with 30 faculty members (13 women, 17 men) from 11 state universities and an independent researcher, who use sustainability as their keywords. We draw our analysis from Stuart Hall’s work on coding and decoding (Hall, 2005). We employed the terms dominant reader, negotiated reader, and oppositional reader to examine academics engagement with the sustainability discourse. According to Hall, dominant reading is a type of reading in which messages are accepted directly, as they are transmitted, without questioning. In contrast, oppositional reading is a reading in which the reader deciphers all the meanings of the messages and completely rejects their ideological effects. Alongside these two opposite orientations, negotiated reading is a type of reading in which dominant meanings are partially effective on the receiver. While the decoder is taking a somewhat critical distance to ideological influences, at the same time accepts some messages as intended. Hall emphasizes that inscribed meanings of discourses “are never entirely fixed or closed” (Hall, 2005). Consequently, the sustainability discourse also produces different engagement styles and attitudes among the academics who use it. It opens up a possibility to reproduce the concept of sustainability to reimagine and act on the environmental crises in a transformative manner. Unfortunately, our interviews showed that the dominant readers and the ones that we could categorize under negotiated readers, who internalized the developmental discourses hidden in the Sustainable Development Goals framework, indirectly advocate developmental ideology. The discourse of sustainability could produce new ways to impose the logic of capitalist ideology by softening the edges of the developmental and economic frame of the Millenium Development Goals while avoiding any intervention and transformation towards the working

principles of global capitalism. The mainstream sustainability discourse justifies exploitation by naturalizing the assumption that economic growth is the only way to achieve advancement and prosperity. However, in terms of nature and its sustainability, it only establishes a ground for legitimation in order to reframe and use the nature as a resource for capitalist interests. Hence, in this article, we tried to uncover the implicit reproduction of the capitalist agenda under the discourse of Sustainable Development Goals. One of the most important questions to be asked is whether we mediate radical transformation for a better world or become the vessels of reproduction for the capitalist system.

TABLolar**Tablo 1:** Görüşmeci Listesi

Sıra No	Cinsiyet	Unvan	Bölüm
1	K	Doç. Dr.	Mimari Restorasyon
2	K	Dr. Öğr. Üy.	Çevre Mühendisliği
3	E	Dr. Öğr. Üy.	Enerji Sistemleri Mühendisliği
4	E	Prof. Dr.	İnşaat Mühendisliği
5	K	Prof. Dr.	Enerji Sistemleri Mühendisliği
6	E	Prof. Dr.	Halkbilim
7	E	Dr. Öğr. Üy.	Enerji Sistemleri Mühendisliği
8	K	Doç. Dr.	Mimarlık
9	E	Dr. Öğr. Üy.	Enerji Sistemleri Mühendisliği
10	K	Doç. Dr.	Şehir ve Bölge Planlama
11	E	Prof. Dr.	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
12	K	Doç. Dr.	Halkbilim
13	E	Doç. Dr.	Halkbilim
14	K	Doç. Dr.	İşletme
15	K	Öğr. Gör. Dr.	Şehir ve Bölge Planlama
16	E	Öğr. Gör. Dr.	Metalürji Mühendisliği
17	E	Doç. Dr.	Şehir ve Bölge Planlama
18	K	Doç. Dr.	Sosyoloji
19	E	Doç. Dr.	Ekonomi
20	K	Arş. Gör.	Şehir ve Bölge Planlama
21	K	Prof. Dr.	Mimarlık
22	E	Dr.	Şehir ve Bölge Planlama
23	K	Prof. Dr.	Kamu Yönetimi
24	E	Prof. Dr.	İktisat
25	K	Prof. Dr.	Biyoloji
26	E	Dr. Öğr. Üy.	Kimya Mühendisliği
27	E	Dr. Öğr. Üy.	Turizm
28	E	Prof. Dr.	Kimya Mühendisliği
29	E	Doç. Dr.	İnşaat Mühendisliği
30	E	Prof. Dr.	Mimarlık